

Jørn Sandnes & Helge Salvesen:
Ødegårdstid i Norge.

Det nordiske ødegårdsprosjekts norske undersøkelser.

Det nordiske Ødegårdsprosjekt, Publikasjon Nr. 4. Universitetsforlaget, Oslo 1978, 179 s., 17x24 cm, N.kr. 79,-.

Det nordiske ødegårdsprojekt til studiet af den senmiddelalderlige krise og med deltagelse af de 5 nordiske lande kom i gang efter nogle konferencer på Lysebu under ledelse af professor Andreas Holmsen ved universitetet i Blindern, og ved støtte fra de deltagende landes forskningsråd arbejdedes der i de følgende år på et antal punktundersøgelser. Et foreløbigt resultat fra norsk side fremlægges med denne publikation, der tænkes efterfulgt af endnu 2 publikationer, der vil indeholde uddrag af de 18 undersøgelsesområder, man blev enige om på grundlag af Kåre Lundéns 23 udvalgte naturlige og regionalt fordelte jordbrugsområder i Norge. I nærværende publikation nøjes man med at opsummere hovedresultaterne i det omfang, som har gjort det muligt at komme frem til visse konklusioner vedrørende den senmiddelalderlige krise. Det heraf fremkomne sammendrag, der er foretaget af historieprofessoren ved Trondheims universitet Jørn Sandnes, redegør på en overordentlig klar og overskuelig måde for bosætningsudviklingen fra ca. 1300 til 1600, idet den tager sit udgangspunkt i et såkaldt Højmiddelalderligt Maksimum, der bl.a. bygger på O. Ryghs Norske Gaardnavne. Ud fra en foreløbig betragtning kan materialet påvise en tydelig samvariation mellem ødefrekvens på den ene side og højde over havet, afstand fra kyst samt bebyggelsens alder og landskyldens størrelse på den anden side. Undersøgelsen af landskyldvariationen er specielt behandlet af Helge Salvesen.

Arbejdet indeholder også den forangående diskussion på norsk såvel

som på nordisk plan, hvorved denne publikation følger et nyttigt kapitel til de hidtil udkomne publikationer. Når det af denne diskussion fremgår, at det var så som så med enigheden mellem Norge og Sydskandinavien på en række metodiske og arbejdsmæssige spørgsmål, så hænger det sammen dels med forskelle i forskningstradition og dels med forskelle i bosætningsformer i de to områder, ligesom også kildematerialets omfang og indhold har spillet ind.

Viggo Hansen

Helge Salvesen: Jord i Jemtland. Bosætningshistoriske og økonomiske studier i grenseland ca. 1200-1650. Det nordiske Ødegårdsprosjekt, Publikasjon Nr. 5. Østersund 1979. 184 s., 15x21 cm.

Helge Salvesens arbejde fremstod først som resultat af 2 udvalgte punktundersøgelser fra det norske ødegårdsudvalg, under hvis regi Jemtland naturligt hørte på grund af de stærke kulturelle kontakter, der siden gammel tid eksisterede mellem denne landsdel og Trøndelag. Men på grund af den store kilderigdom så man det formålstjenligt at udvide undersøgelsen og give den en mere selvstændig karakter. Forskningsresultaterne afviger da også i flere henseender fra resultaterne af de fleste øvrige nordiske såvel som norske punktundersøgelser. Mens det "normale" forløb af den senmiddelalderlige krise har været en ødelægning, der startede i årtierne før 1350, kulminerede engang i 1400-tallet for at efterfølges af en genrejsning på 1500-tallet, så finder Helge Salvesen, at ødelægningen i Jemtland først kan påvises i sidste halvdel af 1300-tallet, aftager i styrke i slutningen af 1400-tallet for helt at klinge ud i de første årtier af 1500-tallet, men at udviklingen ikke efterfølges af en genrejsning. Forklaringen på det

særlige fænomen finder forfatteren er, at en befolkningsvækst udebliver eller kompenseres af emigration, mens ødeområderne inddrages i en fælles, ekstensiv driftsform i forbindelse med en udvidelse af husdyrsektoren og vækst af binæringer som jagt, fiskeri og handel. På de øvrige punkter er der stort set overensstemmelse mellem udviklingen i Jemtland og de resultater, som de øvrige norske undersøgelsesområder kan fremvise.

Viggo Hansen

H. Preusser: The landscapes of Iceland. Types and Regions. Dr. W. Junk.

B.V. Publishers, the Hague 1976, 363 s., 87 fig., 1 kort, 21 cm, Dfl. 120,-.

Forfatteren er meget fortrolig med den videnskabelige og oplysende litteratur, navnlig fra de seneste årtier, og hans værk indeholder et vældigt stof af henvisninger, ofte nævnes 20-30 på en side. Bogen er inddelt i 3 hovedafsnit. Elementary facts of Landscape Structures, Landscape Types og Landscape Regions. Litteraturlisten fylder 28 sider. Det nye synspunkt er en inddeling af Island i 30 hovedregioner, hvis grænser er angivet på et kortbilag, men hver enkelt enhed er opdelt i mindre, op til ca. 15, oftest med et antal typer. Denne inddeling er formentlig grundlagt på egne rejser, men de topografiske kort må have spillet en væsentlig rolle i hans arbejde. Han nævner nogle kort, men hovedværket er vel nok det danske Geodætiske Instituts grundlæggende gerning, som ikke citeres. Det er lidt vanskeligt at få et indtryk af forfatterens egne iagttagelser i det islandske landskab, men man har fået en systematisk gennemgang af en del af den ældre litteratur og en meget tydelig oversigt over den nyere del af de geologiske og geo-

grafiske undersøgelser.

Niels Nielsen

Alexander Fenton: The Northern Isles: Orkney and Shetland. John Donald Publishers Ltd. Edinburgh 1978, 720 s., 25 cm, £15.00.

Bogen er med sine over 700 sider en yderst detaljeret indføring i de varianter af nordatlantiske udnyttelsessystemer, som vi finder på Orkney og Shetland. Den er interessant på grund af sine meget konsekvente forsøg på at vise paralleller til lignende udnyttelsessystemer i fx Scotland, Norge, Færøerne og Island. Sammenligningerne er baseret på lingvistiske studier og bruges bl.a. til at vurdere, i hvilken grad livsmønstret på øerne er af nordisk keltisk eller piktisk oprindelse.

De enkelte emner i relation til produktionen er behandlet i særskilte kapitler, 71 ialt. Man når på den måde vidt omkring, dog på bekostning af et samlet overblik over den komplementaritet i den materielle produktion og de økologiske finesser, der netop kan være uhyre interessante i et marginalt udnyttelsessystem.

Den emnemæssige opbygning gør i midlertid bogen anvendelig som opslagsværk i en lang række centrale emner omkring fiskeri, husdyr, afgrøder, redskaber og boliger for blot at nævne indholdet i nogle af kapitlerne. Den historiske side af sagen er omhyggeligt dækket, men til tider savner man en klar angivelse af, hvad der er recente fænomener, og hvad der hører tidligere tider til.

Anette Reenberg

F.H.A. Aalen: Man and the Landscape in Ireland. Academic Press, London, New York, San Francisco 1978. 343 s., 15x23 cm, £ 9.60.

Det er ikke uden grund, at den historiske geografi har fundet en

fast grobund i Irland og her skabt en forskningstradition med fortrinlige videnskabelige resultater som følge. Det i forhold til Europa periferet beliggende øsamfund, der undgik den romerske besættelse, hvor feudalsamfundet aldrig rigtigt kom til udfoldelse, og som ikke fik del i de kulturelle virkninger af reformationen og oplysningstiden, gennemløb en udvikling, der blev væsensforskellig fra nabolandet mod øst. Nok var der en kulturel indsvigning fra den store nabo, men den kom til Irland i en noget filtreret form, og det menneskeskabte aktivitetsmønster fik et væsentligt præg af det oceaniske klima.

Aalen har på dette grundlag skabt en kronologisk opbygget bog, hvis kapiteloverskrifter er Stenalder, Broncealder, Jernalder, Middelalder, Plantation-perioden, Postplantation-tiden for i kapitel 8 at nå frem til nutiden. I dette samles de historiske tråde under behandlingen af jordbesiddelsesmønstret, arealbenyttelsen, den rurale bebyggelse inkl. bygningsarkitekturen for at slutte med byudviklingen.

Det er noget helt karakteristisk for Aalens arbejde, at det ikke indeholder en eneste tabel eller et diagram, og at den nyeste periode med industrialiseringen og skabelsen af transportsystemet nøjes med 10 sider under Postplantation-tiden, hvorimod den er velillustreret med kort og fotografier, ligesom en omfattende litteraturliste viser et omhyggeligt forstudium.

Viggo Hansen

David Turnock: Eastern Europe. Studies in Industrial Geography. Dawson & Sons Ltd., Folkestone, Kent 1978. 273 s., 14x22 cm, £ 9.50.

Det er længe siden, og derfor kærkomment, at der nu foreligger en samlet oversigt over den industri-

elle, økonomiske vækst i Østeuropa, der her defineres som medlemmerne af Comecon plus Albanien og Jugoslavien. Det har åbenbart ikke været let at tilvejebringe et sammenligningsgrundlag mellem disse lande på alle punkter, men forsøget er prisværdigt som et middel til at vise, hvor divergerende resultater det kommunistiske styre har nået inden for erhvervsudviklingen og den sociale standard, delvis naturligvis hængende sammen med forskelle i omfanget af ødelæggelserne under 2. verdenskrig, men også i forbindelse med den forskellige kollektiviseringsgrad. Det skinner også i nogen grad igennem, at venskabsforbindelserne med det store Sovjetunionen, såvel de politiske som de heraf afledte handelsforbindelser, har givet sig noget forskelligt udslag, bl.a. i kommunikationsnettet for transport og energiforsyning med stærkt varierende konsekvenser for det enkelte lands forsyningsituation og produktionsforhold. Men det er også klart, at selv om der kan være divergenser af politisk art mellem de enkelte lande, så har antagelsen af det samme politiske og økonomiske system, omend ikke overalt gennemført til bunds, dog skabt et større samarbejde mellem Comeconlandene. Hertil har også en industriel specialisering medvirket. Et helt kapitel for sig i udviklingen er naturligvis den stærkt stigende urbanisering, en voksende velstandsspredning og en regionalpolitik, der har til hensigt at skabe større økonomisk og social lighed.

Viggo Hansen

John C. Dewdney: A geography of the Soviet Union. 3rd edition. Pergamon Press, Oxford m.fl.st. 1979. 175 s., 17x25 cm, \$ 9.50.

En behandling af Sovjetunionens geografi i dette omfang kan naturligvis langfra blive udtømmende. Men hvis man er tilfreds med et